

עצמאים בישראל

זאב יונר
נשיא להב - לשכת
ארגוני העצמאים
בישראל

אין להתעלם גם מהעובדה, כי שוק העבודה בישראל נפתח בשנים האחרונות, וחברות גדולות רבות החליטו להעביר למיקור חוץ עבודות ושירותים, שבוצעו על ידם בעבר. תופעה זו הביאה להשתלבותם של עצמאים רבים במגמה זו, והם משמשים קבלני משנה לחברות הגדולות במשק, כאשר הם מתמחים בעבודות ייחודיות יותר.

פתיחת שוק ההון

נוסף על שוק העצמאים הצומח ניתן לציין את העובדה, כי שוק ההון והפיננסים, שהיה בעבר בשליטת הבנקים, נפתח לסקטור הפרטי. חלק ניכר מפעילות שוק ההון וההשקעות בשוק זה עבר לידי גורמים פרטיים עצמאיים, ומגמה זו הולכת וגוברת כל העת ומונה כיום אלפי עצמאים. בהקשר זה ראוי לציין עובדה בולטת: בקרב בעלי המקצועות החופשיים, ובעיקר בקרב עורכי הדין ורואי החשבון, נרשמת צמיחה מרשימה בגלל חובת ההתמחות שלהם בענפי משנה מסוימים, דוגמת מיסוי בינלאומי, חוזים עם גורמי חוץ, פיתוח ושכלול שוק ההון וההנפקות ועוד. מכאן שקיימים כיום משרדים רבים, אשר מתמחים בתחום צר מאוד של בעיות משפטיות וביקורת פיננסית, והם תורמים את חלקם לגידול במספר העצמאים בקרב המקצועות החופשיים.

מדיניות מפלה ועיוותים

אולם, למרות משקלם הבכיר של העצמאים במשק ותרומתם לכלכלה הלאומית, ההתייחסות הממשלתית כלפיהם היא עדיין כאל גורם שולי. כל ממשלות ישראל הבטיחו לסייע ולעודד מגזר זה, אולם ההבטחות הללו טרם באו לכלל מימוש, אלא בצעדים איטיים בלבד.

השינוי בהתייחסות מקבלי החלטות באשר לעצמאים, בא בעקבות הקמתה של לשכת ארגוני העצמאים בשנת 1983, שאיגדה 40 ארגונים ציבוריים של עצמאים. הדחף להקמת "להב" היה החלטתה של הממשלה להטיל מס יסף מיוחד למימון מלחמת שלום הגליל, שהוטל על העצמאים בלבד. מאז, בשל מאבקי להב, חלה תפנית חיובית בהתייחסות של מקבלי החלטות. העצמאים השיגו מאז בדין הישגים רבים בעלי משמעות, כגון: הקמת קרן השתלמות לעצמאים, דבר שנמנע מהם עד אז; מתן זכות לעצמאים לקבל דמי אבטלה לאחר סגירת העסק – הליך הנמצא כיום בשלבי ביצוע סופיים, וזאת לאחר שבמשך שנים ארוכות התנגד לכך המוסד לביטוח לאומי; חישוב מס נפרד לבני זוג בעסק המשותף; וההישג האחרון, שייכנס לתוקף בינואר 2006, לאחר שנות מאבק רבות, הוא מתן אפשרות להפרשות לקרנות פנסיה לעצמאים. גם הקמת הקרן הממשלתית לעסקים קטנים ובינוניים, שהחלה לפעול לפני כשנתיים, באה בעקבות פעילותה של להב, שדרשה כי הממשלה תעמיד כלי סיוע למגזר זה, הנשען כולו על המערכת הבנקאית המסחרית.

מגזר העצמאים בישראל מונה כיום כ-420 אלף בעלי עסקים ועצמאים. המגזר מעסיק יותר ממיליון עובדים, ומהווה את המעסיק הגדול במשק. מזה כשנה גדל מספר העובדים בקרב העסקים של העצמאים לעומת המשך הפיטורים בתעשייה.

מגזר העצמאים מתפרש על פני כל תחומי הפעילות של המשק: בעלי מקצועות חופשיים בענפי השירותים העסקיים – רואי חשבון, עורכי דין, יועצי מס, סוכני ביטוח, מהנדסים ואדריכלים, רופאים, חברות היי-טק, בתי תוכנה ועוד, וענפי המסחר הפרטיים המסורתיים, שתמיד היו בניהול בעלי עסקים עצמאיים, אשר צמחו בשנה האחרונה.

מגזר העצמאים גדל בישראל בממוצע רב שנתי בקצב של 15 אחוזים, להוציא את שנות המיתון, בגלל האינפיצאציה, שהביאה לסגירתם של עשרות אלפי עסקים, שלא יכלו לעמוד בנטל הכבד של אחזקתם. האינפיצאציה הממושכת פגעה בעיקר במגזר זה הנשען ברובו על השוק המקומי שנקלע למיתון עמוק.

מזה מספר חודשים אנו עדים לשינוי במגמה במשק, העולה על מסלול הצמיחה. מצב זה גם משתקף במצבם של העצמאים. באחרונה נבלמה מגמת הסגירה של עסקים, וקיימת כיום תופעה של פתיחת עסקים חדשים בכל ענפי הפעילות המשקית.

עצמאים בעל כורחם

בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה חדשה של גידול במספרם של העצמאים שהצטרפו למגזר זה. מדובר, למעשה, ב"עצמאים בעל כורחם". אוכלוסייה זו כוללת עשרות אלפי עובדים שכירים שפוטרו ממקומות עבודתם, ביניהם עובדי מפתח בכירים. משום שלא הייתה להם אלטרנטיבה תעסוקתית אחרת, הם העדיפו להקים עסקים עצמאיים, או לשמש קבלני משנה של מעסיקיהם הקודמים, על בסיס עצמאי.

לגידול הריאלי במספר העצמאים ניתן להוסיף גם את בוגרי המוסדות להשכלה גבוהה וחייילים משוחררים, אשר בגלל קשיי תעסוקה בחרו להקים עסק עצמאי בהשקעה נמוכה יחסית דוגמת מסעדות, בתי קפה וחנויות פרטיות, או לפנות לתחום היבוא של מוצרים קטנים.

מקצועות חדשים

הגידול במספר העצמאים במשק נעוץ גם בהתרחבותה של הפעילות העסקית המקצועית ובחדירתם של ענפים חדשים למשק. דוגמה בולטת לכך ניתן לראות בעובדה, כי ענפי התקשורת והטלוויזיה צמחו בישראל בעשור האחרון בשל כניסתו של ערוץ 2 לפעילות, אשר חייבה את החברות לגייס עובדים בתחום זה, שהיה מצומצם בעבר, על בסיס קבלני של גורמי חוץ עצמאיים.

ענף חדש נוסף, שהתרחב בישראל בשנים האחרונות, הוא הקמתם של עסקים חדשים בתחום איכות החיים, דוגמת קוסמטיקה, אסתטיקה ומכוני ספא. לתחום זה נוספו בעיקר נשים, שבעבר לא עבדו כלל, או החליטו לעשות הסבה מקצועית. מדובר בענף צומח, המשקף את העלייה ברמת החיים ובאיכותם.

הדוגמא הבולטת לאפליית העצמאים נעוצה בעובדה, שהממשלה החליטה להקטין את חבות המס על חברות לרמה של 25 אחוזים במשך 10 שנים. לעומת זאת, חבות המס על העצמאים תופחת לרמה של 44 אחוזים בסוף התקופה. הפער במיסוי זה מנציח את האפליה כלפי מגזר זה, ולהב נערכת כבר למאבק להשוואת נטל המס בין שני המגזרים.

אולם, אין די באלה. שלטונות המס עדיין מגלים נוקשות רבה באשר לתביעות העצמאים למניעת אפלייתם לעומת סקטורים אחרים במשק דוגמת בעלי שליטה בחברות וציבור השכירים. יתכן שהסיבה המרכזית לכך נעוצה בעובדה, כי לעצמאים אין שדולה בקרב מקבלי ההחלטות כפי שיש לסקטורים אחרים, ועל-פי רוב החקיקה בישראל מתבצעת לפי עמדות כוח סקטוריות ולא בשל העניין והצורך.

יו"ר יהודה רור

פרויקטים ציבוריים - פרטיים

Public Private Partnership – העידן החדש

כולל של כ-7 מיליארד דולר, כגון: בנייה, הפעלה ואחזקה של כבישי אגרה נוספים, בתי-ספר, בתי-כלא, בתי-חולים, רכבת, חניונים עירוניים, כבישים, קווי הובלת גז טבעי, שדות תעופה ומפעלים נוספים להתפלת מים.

על אף שמיומן פרויקטים באמצעות עסקאות BOT/PPP הנו קונספציה חדשה במזרח אירופה, שימוש בעסקאות אלה הולך וצובר תאוצה, וההערכה היא כי במהלך 10 השנים הקרובות ההשקעות הכוללות בתחום זה במזרח אירופה יסתכמו בכ-100 מיליארד דולר.

מבנה טיפוסי של עסקת PPP/BOT מתחיל בהקמת תאגיד למטרה ספציפית זו ("SPC", Special Purpose Company), וזה מתקשר בהסכם זיכיון עם הגוף הציבורי. הסכם הזיכיון, בין היתר, מגביל את ה-SPC מלעסוק בכל עיסוק אחר, כאשר הפרויקט הספציפי הנו מטרתו היחידה של התאגיד.

במהלך השנים האחרונות, פיתחו ממשלות באירופה חוזי זיכיון סטנדרטיים, המסייעים בקיצור הליכי המשא ומתן ובקיצור משך הזמן הנדרש להשגת "סגירה" פיננסית. כמו כן, הגופים הממשלתיים החלו להסתגל לכך שגופים פרטיים נוטלים אחריות רבה יותר בתחומים אשר עד עתה היו ציבוריים בלבד, מאחר שהם נהנים מהיתרונות של תשתיות באיכות גבוהה, מבלי לרוקן את משאביהם הדלים ממילא.

ככלל, הגופים הציבוריים, בין אם ממשלות, עיריות או גופים סטטוטוריים אחרים, מצפים כי הגוף הפרטי ייטול על עצמו את מרבית הסיכונים הכרוכים בתכנון, בכמויות, בלוחות הזמנים, ואף ישאו בעלויות הכרוכות בפרויקט הן במשך תקופת הבנייה והן במשך תקופת ההפעלה והאחזקה של הפרויקט.

העסקאות, בדרך כלל, מבוססות על זכות חזרה מוגבלת לבעלי המניות של ה-SPC (Limited Recourse Basis), אך ככלל, הגופים הציבוריים דורשים ערבויות ישירות של הגופים המממנים את ה-SPC בגובה הון המניות והלוואות הבעלים אשר יש להשקיע בפרויקט, וכן דורשים הם כי מסמכי הפרויקט יגדירו אותם כצד שלישי מוטב. הגוף הציבורי, על-פי רוב, נוטל על עצמו את סיכוני הביקוש: ממצאים ארכיאולוגיים המעכבים את לוחות הזמנים, ההשלכות האפשריות של מלחמה, טרור ואיומי ביטחון דומים וסיכונים אחרים.

מדינת ישראל היא חלוצה במזרח התיכון בתחום של מימון פרויקטים על-ידי שיתוף פעולה בין הסקטור הציבורי והסקטור הפרטי.

קיצוצים בתקציב וגירעונות ממשלתיים ועירוניים בארץ, כמו גם באירופה, וכן הצורך לשפר את התשתיות במטרה לתמרץ צמיחה ושגשוג כלכלי, הביאו את הממשלות בארץ ובחוי"ל לחפש דרכים לממן באמצעות המגזר הפרטי פרויקטים ציבוריים בשיטות PPP/BOT (Public-Private Partnerships/Build, Operate Transfer). מלווים פרטיים המצטרפים לעסקאות מעין אלה הנם, בדרך כלל, התאגדויות של בנקים ומלווים מוסדיים, כגון קרנות פנסיה, קופות גמל וחברות ביטוח. זאת מאחר שפרויקטים מהסוג דן מניבים תשואות הגבוהות מן התשואות המתקבלות מהלוואות ומבטוחות שמרניות אחרות.

באופן מסורתי, נעשה שימוש בפרויקטים לפיתוח תשתיות על מנת להתניע משקים בשפל. מאחר שמשקים רבים עדיין נמצאים במיתון ועלויות הבנייה הן נמוכות, זהו זמן אידיאלי לקדם פיתוח של תשתיות. לפיכך, ביצוע עסקאות PPP/BOT מתפשט במהירות עצומה ברוב חלקי אירופה וסביבתה, בייחוד בתחום של תשתיות לאומיות.

במהלך שבע השנים האחרונות, מספר רב של נכסים חיוניים באזור תוכנו, נבנו ומומנו כעסקאות PPP/BOT, ומדינת ישראל נחשבת לחלוצה בתחום זה. החל מכביש אגרה – חוצה ישראל, רכבת קלה עירונית בירושלים ובתל-אביב, וכלה במפעלים להתפלת מי ים, תחנות כוח וקווים להובלת גז טבעי, יותר ויותר תשתיות ציבוריות בישראל ממומנות באופן חלקי או מלא על-ידי המגזר הפרטי.

מאז שלהי 1990, ממשלת ישראל הוציאה למכרז, באופן מוצלח, פרויקט כביש אגרה – כביש חוצה ישראל בשווי של כ-1.35 מיליארד דולר – אחד משלושת כבישי האגרה המשוכללים בעולם; פרויקט רכבת קלה בירושלים בשווי של כ-400 מיליון דולר; פרויקט התפלת מי ים בשווי של כ-250 מיליון דולר; ותחנת כוח בשווי של כ-100 מיליון דולר.

גם עיריות ומועצות מקומיות המשיכו דפוס זה בעקבות ממשלת ישראל. כך למשל פרויקט חניון הלאום ופרויקט בית העירייה בירושלים, בשווי של כ-120 מיליון דולר, מומן כעסקת PPP. כמו כן, ישנם פרויקטים נוספים של פיתוח תשתיות, המתאימים לביצוע כעסקאות PPP/BOT אשר נמצאים בהתהוות, בהיקף